

Webinar

ADHD en de invloed op de persoonlijkheid

3 juni

Nannet Buitelaar

psychiater de Waag Utrecht

De Forensische Zorgspecialisten

de Waag

OUTLINE

Hoe scoor je met ADHD op de domeinen van de persoonlijkheid (dimensioneel)

Samenhang van ADHD met borderline en antisociale persoonlijkheidsstoornis

Behandeling ADHD en comorbide persoonlijkheidsproblematiek

de Waag

ADHD

Hyperactiviteit

Concentratieproblemen

Impulsiviteit

DSM V

A blue scribbled line graphic that starts from the left, loops around, and ends at the bottom right, positioned below the text 'DSM V'.

ADHD

Emotieregulatieproblemen

1 Corbisiero, Morstedt, Bitto, & Stieglitz, 2016; Skirrow & Asherson, 2013

2 Brown, 2008

4 elementen en 12 aspecten van persoonlijkheid (stip)

Zelf:

Identiteit:

Eigen uniek zelf ervaren, en duidelijk begrensd zijn van de ander
Eigenwaarde is stabiel met gepaste zelfwaardering
Vermogen om een palet aan emoties te ervaren en te reguleren

Zelfsturing:

Nastreven van samenhangende en betekenisvolle doelen op korte en langere termijn
Het gebruik van constructieve persoonlijke maatstaven voor gedrag
Vermogen tot productieve zelfreflectie

Interpersoonlijk:

Empathie:

Begrip en waardering voor andermans ervaringen en drijfveren
Vermogen om uiteenlopende gezichtspunten te tolereren
Inzicht in het effect van het eigen gedrag op anderen

Intimiteit:

Diepe en duurzame positieve verbondenheid met anderen
Wederkerig en respectvol interpersoonlijk gedrag
Wens en vermogen tot nabijheid

de Waag

ADHD en identiteit

Een eigen uniek zelf ervaren, duidelijk begrensd zijn van de ander, zelfcontrole

- Sommige dingen gaan heel goed – als het intrinsiek interessant is gaan de hersenen AAN-, andere dingen lukken helemaal niet - zoals huishouden, administratie -> **instabiel zelfbeeld**
- Gevoelig voor stemmingen / impulsief / te snel ja zeggen -> **moeite met begrenzing**
- -> **Lage zelfcontrole**

Eigenwaarde is stabiel met gepaste zelfwaardering

- Negatieve opmerkingen van ouders/leerkrachten, onvermogen tot actie te komen en zich te concentreren worden uitgelegd als een tekort aan wilskracht, een motivatieprobleem
-> **laag zelfbeeld**

Vermogen om een palet aan emoties te ervaren en te reguleren

Onverwacht heel heftig reageren op soms pietluttige dingen (bij overprikkeling, emotionele triggering, overzicht niet hebben, niet kunnen relativeren) -> **emotieregulatieprobleem**

de Waag

ADHD en zelfsturing

- **Nastreven van samenhangende en betekenisvolle doelen op korte en langere termijn**

Moeite om doelen op langere termijn na te streven (door verminderde gevoeligheid voor beloning op langere termijn, korte termijn belonen werkt wel).

Uitstelgedrag door moeite met starten!

Snel interesse verliezen, dus: vaak wisselen van baan, relatie, hobby

Het gebruik van constructieve persoonlijke maatstaven voor gedrag

Impulsiviteit i.c.m. sensation seeking kan leiden tot delictgedrag.

Impulscontroleproblematiek kan ook leiden tot agressie

- **Vermogen tot productieve zelfreflectie**

Door onrust, onvoldoende stilstaan bij zichzelf, voortdurend reactief zijn is er vaak onvoldoende zelfreflectie.

Ook hierdoor soms slecht zicht op eigen functioneren, moeite met introspectie.

Vaker problemen met mentalisatie.

de Waag

ADHD en empathie

Begrip en waardering voor andermans ervaringen en drijfveren

Snel een mening over iets hebben (impulsief / onvoldoende relativering / onvoldoende zelfreflectie) -> kan lijken op weinig begrip voor een ander hebben

Overreageren (zowel positief als negatief) op anderen.

Te snel reageren in een gesprek / onvoldoende luisteren -> minder empathie, of gevoel van de ander dat er te weinig empathie is.

Vermogen om uiteenlopende gezichtspunten te tolereren

Onvoldoende relativering, te snel een mening hebben.

Inzicht in het effect van het eigen gedrag op anderen

Door heftigheid van reactie vaak niet doorhebben wat dit met een ander doet. Leidt onder andere tot partner relatie problemen. "Beschuldiging" geen rekening met een ander houden.

de Waag

ADHD en intimiteit

Diepe en duurzame positieve verbondenheid met anderen

impulsiviteit -> snel wisselen van relatie

onattentheid -> verlies van contact met anderen

Wederkerig en respectvol interpersoonlijk gedrag

heftige reacties kunnen leiden tot conflicten,

onvermogen tot zelfreflectie in the heat of the moment

Wens en vermogen tot nabijheid bij ADHD in principe

wel vermogen tot diepe verbondenheid met een ander

maar wel vaak problemen in de intieme partner relatie

Hoe ADHD kan leiden tot relatieproblemen

Er wordt te weinig gepraat • onrust • ongeduld • aandachtsproblemen

Er is te weinig intimiteit • onrust • ongeduld • aandachtsproblemen

Conflicten over vergeten van afspraken • werkgeheugen • executieve disfunctie

Verwijten over taakverdeling • werkgeheugen • executieve disfunctie

Conflicten over alcohol/drugs • sensation seeking • verslaving • zelfmedicatie

Conflicten over prikkelbaarheid • emotieregulatie

Problemen met seksualiteit • aandachtsprobleem • verschillende bedtijden • hyperseksualiteit

Is ADHD een risicofactor voor partnergeweld?

Verslaving

Schulden

Overprikkeling

Conflicten over
taakverdeling

Ouder-kind relatiedynamiek

Bijkomende psychische
stoornissen

Relatieproblemen

Kort lontje

ADHD en comorbide persoonlijkheidsproblematiek

- **Onderdeel van ADHD:** emotieregulatiestoornis, impulsiviteit, agressie
- **Coping met ADHD:** dwangmatigheid, vermijding
- **Gevolg van ADHD:** laag zelfbeeld, onrealistisch zelfbeeld, antisociale ontwikkeling door negatieve levensinvloeden en slecht mentaliseren
- **Vaak samengaand met ADHD:** borderline en antisociaal mogelijk zelfde genetische kwetsbaarheid, trauma

de Waag

Samenhang van ADHD met borderline en antisociale persoonlijkheidsstoornis

1. Overlap in symptomen

- Impulsiviteit
- Stemningswisselingen
- Agressie

de Waag

Is er onderscheid te maken met betrekking tot deze symptomen?

Soms zijn er nuance verschillen in de overlappende symptomen & de triggers kunnen verschillend zijn

de Waag

Impulsiviteit bij ADHD

- Rem probleem i.h.a.
- Geen overzicht over consequenties
- ASPS -> onverschillig
BPS: bij emotionele trigger
- Eetbuien: uit onrust / verveling
ASPS –
- BPS: emotionele trigger
- Sensation seeking: behoefte aan prikkeling, dan “rustig”
ASPS onverschilligheid t.a.v. consequenties
- Verschillende banen / relaties
- Alles uitproberen (drugs / alcohol)
- Snel conflicten vanwege flap uit
- Teveel geld uitgeven of gokken

de Waag

Stemmingswisselingen bij ADHD

Beginnen vaak in puberteit
Soms al in kindertijd driftbuien
Van een mug een olifant maken
Snel boos / blij / enthousiast –
snel down / in de put – snel weer over.

-> **Aanleiding:** neutrale stimuli en emotionele stimuli
Istt borderline: reactie voornamelijk op emotionele stimuli in
gehechtheidsrelatie /verlatingsangst

Echte ADHD gerelateerde triggers:

Faalgevoel : “ik doe het nooit goed”

Kritiek krijgen

Oneerlijkheid

de Waag

Agressie bij ADHD

- Met name impulsieve agressie (Retz 2009)
- Prevalentie ADHD in gevangenen hoog (24%) (meta analyse Young 2011)
- Risicofactor voor partner geweld (systematic review, Buitelaar 2005)
- Associatie tussen ADHD symptomen en fysieke en verbale agressie in relatie (Buitelaar, 2020, ITAP onderzoek)

de Waag

Hoe te differentiëren tussen ADHD, Borderline PS en Antisociale PS?

Kijk naar de symptomen die verschillend zijn

ADHD: concentratieproblemen, executieve functie stoornis op huis/tuin/keukengebied!

BPS: hechtingsproblematiek, identiteitsproblematiek, separatie angst als trigger.

ASPS: gewetensvorming, antisociale cognities, goedpraters

de Waag

Komen ADHD, BPS, ASPS vaak samen voor en waarom?

- Overlappende genetische kwetsbaarheid
- Overlappende omgevingsfactoren
- ADHD vormt risico op vorming persoonlijkheidsstoornis door de kernsymptomen, de gevolgen en de coping

ADHD -> vormt risico op ontwikkeling BPS / ASPS - data

- 41% van BPS: vroeger ADHD! (Philipsen, 2008)
- ADHD -> metacognitieve disfunctie -> tekorten in mentaliseren (Bateman & Fonagy, 2004)
- ADHD -> ernstige verstoringen in hechting -> BPS problematiek (Agrawal ea 2008)
- ADHDers vaker risico op mishandeling in jeugd (Wozniak 1999)
- ADHD en BPS vaak comorbide (Biederman 2004, Faraone 2000, Wilens ea 2004)
- 15% van ADHDers: voldoet aan criteria BPS (Hepertz 2010)
- ADHD: lager opleidingsniveau/vaker geweld meegemaakt in jeugd -> risico voor ASPS

de Waag

Behandeling ADHD en comorbide persoonlijkheidsproblematiek

1. Mis de diagnose ADHD niet! (56% gemist in FGGZ, Buitelaar, 2016)
2. Psycho educatie ADHD
3. Als medicatie nodig is: behandel eerst de ADHD
4. Besteed aandacht aan invloed van ADHD op levensloop, ontwikkeling van de persoonlijkheid; aandacht voor rouw
5. Bij EF problemen: coaching noodzakelijk (responsiviteit)
6. Bij woede uitbarstingen: kijk naar triggers. Sommige triggers hebben te maken met comorbiditeit, anderen zijn echt ADHD gerelateerd
7. Behandel de persoonlijkheidsstoornis tegelijk met de ADHD met de verschillende therapievormen die ervoor zijn

de Waag

Stel je vraag...

nbuitelaar@dewaagnederland.nl